

Universitätsbibliothek Wuppertal

M. Tvllii Ciceronis Opera Omnia

Cicero, Marcus Tullius

Basileæ, MDCLXXXII

Philippica XIV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1133](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1133)

M. TULLII CICERONIS

I N

M. ANTONIUM

PHILIPPICA DECIMA QVARTA.

ORATIO QVINQVAGESIMA SEXTA.

SYNOPSIS.

¶ Honores decernendos eis suadet, à quibus Antonius ad Mutinam victus esse: neque potenda saga nisi bello confecto: Antonium hostes, non simpliciter improbos & audaces, appellandos esse.

I. ut ex litteris, quæ recitatae sunt, P. C. sceleratissimorum hostium exercitum, casum, fulumque cognovisset; sic id, quod & omnes maxime optamus, & ex ea victoria, quæ parata est, consecutum arbitramur, D. Brutum egressum jam Mutina esse cognovissem: propter cuius periculum ad saga issemus, propter ejusdem salutem redeundum ad pristinum vestitum sine ulla dubitatione censebatur. Antè verò, quàm ea res, quam avidissime civitas expectat, allata sit, *servitio* usus, satis est maxima, præclarissimaque pugna: reditum ad vestitum confecta victoriae reservate, confectio autem hujus belli est, D. Bruti salus. Quæ autem est ista sententia, ut in hodiernum diem vestitus mutetur, deinde cras sagati prodeamus? Nos verò cum semel ad eum, quem cupimus, optamusque vestireamus, nam hoc quidem cum turpe est, tum ne diis quidem immortalibus gratum, ab eorundem aris, ad quas togati adierimus, ad saga sumenda discedere. Atque animadverto, patres conscripti, quosdam huic favere sententia: quorum ea mens, id consilium est, ut cum videant, gloriosissimum illum D. Bruto futurum diem, quo die, propter ejus salutem 1. redierimus ad vestitum, hunc ei fructum eripere cupiant, ne memoria, posteritati que prodatur, propter unius civis periculum populum Romanum ad saga isse, propter ejusdem salutem redisse ad togas, tollere hanc, nullam tam pravæ sententia causam reperieris. Vos vero, patres conscripti, conservate auctoritatem vestram, manete in sententia, tenete vestra memoria, quod sæpe ostendistis, hujus totius belli in unius viri fortissimi, & maximi *vita* positum esse discrimen. Ad D. Brutum liberandum legati missi, principes civitatis, qui illi hosti, ac patricidæ denuntiarent, ut à Mutina discederet: ejusdem D. Bruti conservandi gratia 2. consul sortitum ad bellum profectus A. Hirtius; cujus imbecillitatem valitudinis, animi virtus, & spes victoriae confirmavit: Caesar, 3. cum exercitu per se comparato, à primis pestibus tempulicam liberasset, nequid postea sceleris oriretur, profectus est ad eundem Brutum liberandum, vicique dolorem aliquem *domestium* patriæ caritate. Quid C. Panfa egit aliud

delectibus habendis, pecuniis comparandis, senatusconsultis faciendis gravissimis in Antonium, nobis cohortandis, populo Romano ad causam libertatis vocando, nisi ut D. Brutus liberaretur? à quo populus Romanus frequenter salutem D. Bruti una voce deposcisset, ut eam non solum *commodis* suis, sed etiam necessitati victus anteferreret, quod sperare nos quidem debemus, P. C. aut inibi esse, aut jam esse confectum: sed spei fructum rei convenit, & eventui reservari, ne aut deorum immortalium beneficium festinatione præcipuisse, aut *vim fortuna* stultitia contemnisse videamur. Sed quoniam significatio vestra satis declarat, quid hac de re sentiat: ad litteras veniam, quæ sunt à consulibus, & à proptore missæ, si pauca ante, quæ ad ipsas litteras pertineant, dixerò. Imbuti sanguine gladii, patres conscripti, legionum, exercituumque nostrorum, vel maledacti potius duobus consulum, tertio Caesaris proelio. Si hostium fuit ille sanguis, summa militum pietas: nefarium scelus, si civium. Quousque igitur is, qui omnes hostes scelere superavit, nomine hostis carebit? nisi mucrones etiam nostrorum militum tremere vultis, & dubitare, utrum in cive, an in hoste figantur. Supplicationem decernitis: hostem non appellatis. Gratæ verò nostræ diis immortalibus gratulationes erunt, gratæ victimæ, cum interfecta sit civium multitudo. *De improbis*, inquit, & *audacibus* nam sic eos appellat clarissimus vir, quæ sunt urbanarum maledicta litium, non inusta belli internecini nota, testamenta, credo, subjiciunt, aut ejiciunt vicinos; aut adolecentulos circumferunt, his enim vitiiis affectos, & talibus, malos, & audaces appellare consuetudo solet. 4. Bellum inexpiabile infert quattuor Coss. unus omnium latronum tæterimus: gerit idem bellum cum senatu, populoque Romano, omnibus, (quamquam ruit ipse suis cladibus) pestem, vastitatem, cruciatum, tormenta denuntiat: Dolabellæ ferum, & immane facinus, quod nulla 5. barbaria possit agnoscere, id suo consilio factum esse testatur: quæque esset facturus in hac urbe, nisi eum hinc ipse Jupiter ab hoc templo, atque monibus repulisset, declaravit in Parmensium calamitate, quos, optimos viros, honestissimosque homines, maxime cum auctoritate hujus ordinis, populique Romani dignitate conjunctos, crudelissimis

1. Redierimus ad vestitum. Pal. sec. non habet illud, ad vestitum. Mauritanus ejus loco substituit, ad sagam, aliud quid videtur habuisse, an t. redierimus ad pr.

2. Consul sortitum ad bellum, &c. Ita omnes ferè Ferrariani, neque pal. sec. aut Maur. vulgata *Consules sortiti: ad bellum, &c.* quæ lectio etiam non mala, sortito, atque sortito, ut sortitum, & sortitum promiscue adhibentes.

3. Cum exercitu per se comp. à prim. &c. Sic Maur. & Pal. tert. quart.

4. Bellum inexpiabile infert. Liquido legit Mauric. *inexpiabile*, quod v. nimadvertendum, putabat Gualtelmus, at ego arbitror attendendum magis Palarino præc. sec. in quibus *inexpiabile*, neque aliter legebatur in iis membranis duobus aliis Philip. xtr. ubi hodie habemus *inexpiabile*.

5. Barbarie possit agnoscere. Ignoscere vulgo; sed contra, Pal. aliorum quæ scriptos.

Illis exemplis intererit & proclodium illud, & portentum L. Antonius, in sine odium omnium hominum, vel si etiam dii oderint quos sperat, omnium deorum. Refugit animus, Patres conscripti, eaque dicere reformidat, quæ L. Antonius in Parmensium liberis, & conjugibus effecerit, quas enim turpitudines Antonii libenter subierunt, eadem per vim latantur aliis se intulisse. sed vis calamitosa est, quam illis intulerunt: libido flagitiosa, qua Antoniorum oblita est vita. Est igitur quisquam, qui hosteis appellare non audeat, quorum scelere crudelitatem Karthaginiensium victam esse fateatur? Quia enim in urbe tam immanis Hannibal capta, quam in Parma surrepta Antonius nisi forte hujus coloniarum, & ceterarum, in quas eodem est animo, non est hostis Antonius putandus. Si verò coloniarum, & municipiorum sine ulla dubitatione hostis est, quid tandem hujus censetur urbis, quam ille 2. ad expiandas egestates latrocinii sui concepivit? 3. quam jam peritus metator, & callidus, decempe sua Saxa diviserat? Recordamini, per deos immortales, P. C. quid hoc biduo timuerimus à domesticis hostibus, rumoribus improbiis dissipatis. Quis liberos, quis conjugem adspicere poterat sine metu? quis domum? quis tecta? quis laudem familiarem? Jam aut foedissimam mortem omnes, aut miserabilem fugam cogitabant. Hæc à quibus timebantur, eos hosteis appellare dubitamus? gravius si quis attulerit nomen, libenter assentiar: hoc vulgari contentus vix sum, leviori non utar. Itaque cum supplicationes justissimas ex iis litteris, quæ recitatae sunt, decernere debeamus, Serviliusque decreverit: augebo omnino numerum dierum praesertim cum non uni, sed tribus ductibus sint decernenda. Sed hoc primum faciam, ut imperatores appellem eos, quorum virtute, consilio, felicitate, maximis periculis servituti, atque interitus liberati sumus. Et enim cui viginti his annis supplicatio decreta est, ut non imperator appellaretur, aut minimis rebus gestis, aut plerumque nullis? Quamobrem aut supplicatio ab eo, qui ante dixit, decernenda non fuit: aut usuratus honos, pervulgatusque tribuendus iis, quibus etiam novi, & ingulares debentur. At si quis Hispanorum, aut Gallorum, aut Thracum mille, aut duo millia occidisset, non eum hac consuetudine, quæ incredibiliter, imperatorem appellaret Senatus? tot legionibus caesis, tanta multitudo interfecta, hostium dico, ita, inquam, hostium, quamvis hoc isti hostes domestici nolint, clarissimis ductibus supplicationum honorem tribuamus, imperatorum nomen adimemus? Quanto enim honore, laetitia, gratulatione in hoc templum ingredi debent illi ipsi hujus urbis liberatores, cum hesterno die propter eorum res gestas me ovantem, & propè triumphantem populus Romanus in Capitolium domo tulerit, domum inde reduxerit? **IS ENIM** demum est, mea quidem sententia, justus triumphus, ac verus: cum bene de republica meritis testimonium à consensu civitatis datur. nam vive in communi gaudio populi Romani uni gratulabantur, magnum judicium: 4. si ve uni gratias agebant, eo majus: si ve utrumque, nihil magnificentius excogitari potest. Tu igitur

ipse dete? dixerit quispiam. Et quidem invitus: sed injuria dolor fecit me, præter consuetudinem, gloriosum, nonne satis est ab hominibus virtutis ignavis gratiam bene merentibus non referri? 5. etiam in eos, qui omnes suas curas in reipublica salute defigunt, in pejus, crimen invidiae quæretur? Scitis enim per hos dies creberrimum fuisse sermonem, me per idus Quintileis, qui dies hodie est, cum fascibus descensurum. In aliquem credo hoc gladiatorem, aut latronem, aut Catilinam esse consultum, non in eum, qui, ne quid tale in republica fieri posset, affecerit, an ut ego, qui Catilinam hæc molientem sustulerim, everterim, afflixerim, ipse existerem repente Catilina? quibus auspiciis istos fascibus augur acciperem? quatenus haberem? cui traderem? quemquamne fuisse tam sceleratum, qui hoc fingeret? tam furiosum, qui crederet? Unde igitur ista suspicio, 7. vel potius unde iste sermo? Cum, ut scitis, hoc triduo, vel quadriduo, tristis à Mutina fama manaret, inflati lætitia, atque insolentia impii cives, unum se in locum ad illam curiam, viribus potius suis, quam reipublica infelicem, congregabant. ibi cum consilium inirent de eade nostra, partirenturque inter se, qui Capitolium, qui Rostra, qui urbis portas occuparent: ad me concursum futurum civitatis putabant, quod ut cum invidia mea fieret, & cum vitæ etiam periculo, famam istam fascium dissipaverunt: fascies ipsi ad me delaturi fuerunt, quod cum esset quasi mea voluntate factum, tum in me impetus conductorum hominum, quasi in tyrannum, parabatur: ex quo cædes esset vestram omnium consecuta. Quæ res patet, patres conscripti: sed suo tempore totius hujus sceleris fons aperietur. Itaque P. Apulejus, tribunus plebis, meorum omnium consulariorum, periculorumque jam inde à consulari meo testis, conscius, adjutor dolorem ferre non potuit, doloris mei concionem habuit maximam, populo Romano unum, atque idem sentiente. In qua concione cum me, pro summa nostra conjunctione, & familiaritate, liberare suspicione fascium vellet, una voce cuncta concio declaravit, nihil esse à me unquam de republica, nisi optime cogitatum. Post hanc habitam concionem, duabus, tribuive horis, optatissimi nuntii, & litteræ venerunt: ut idem dies non modo me iniquissima invidia liberavit, sed etiam celeberrima populi Romani gratulatione auxerit. Hæc interposui, P. C. & non tam ut pro me dicerem (malè enim mecum ageretur, si parum vobis essem sine defensione purgatus) quam ut quosdam nimis jejuno animo, & angusto monerem, id quod semper ipse fecissem, ut excellentium civium virtutem imitatione dignam, non invidia putarent. **MAGNVS** est in republica campus, ut sapienter dicere Crassus solebat, multis a pertus curis ad laudem. Utinam quidem illi principes viverent, qui me post meum consularium, cum iis ipse cederem, principem non inviti videbant. hoc verò tempore in tanta inopia constantium & fortium consularium, quo me dolore affici creditis, cum alios malè sentire, alios nihil omnino curare videam, alios parum constanter in suscepta causa permanere, sententiamque suam non semper

V V 2 utilitate

1. Proclodium illud & portentum. Ita omnes libri mss. vel adeo proclodium. Ferrarius tamen proclodium magis venire in dicit; recepitque Lambinus, veniebat mihi sub calamum proclodium, proprius ad characteres alienius vocis.

2. Ad expiandas egestates. Tale quid supra etiam habuimus in orationibus ac Pal. pr. explicandas. sec. quart. explendas, quomodo edidit Manutius ac Lambinus. nescio quam bene.

3. Quam jam peritus metator. Lambiniani, jam pridem metator, contra veritatis cosos omneque nll nostris.

4. Sive non gratias agebat. Te uni ex mss. nostris reposui. prius omnium editionibus aberat.

5. Etiam in eos, qui se defigunt in pejus, crimen invidiae quæretur? Ita hoc locum fractum luxatumque redintegravi auctoritate Pal. fec. qui tamen habebat pro illo in pejus, verbum impetis, aberatque encliticæ per.

6. Scimus, me per idus, &c. descensurum. In aliquem credo hoc gladiatorem, &c. Eidem libro debetur periodi quoque istius periantho, misericordie hætenus distracta, distoræque ab medicis criticis, non modicis. Et sane qui sine subsidio membranarum aggreditur medicinam facere auctori alicui; nihil aliud debet doctis ac bonis quam ludibrium. in hac nostra emendatione, omnia liquent: solum illud consilium obcurius est. sed erat in omnibus Pall. & alim impressis; mutaruntque neotericis in consilium, ceterum imperatorem habitari, erimus? existat quidam in vet. edd. sed in nullo Palaciorum, itaque vel istius emendat. omni casu, non poterit me ærumnosi laboris, quem posui in comparando Cicerone cum mss.

7. Vel potius unde iste sermo? Voculam unde interfero, suava Pall. & Manut.

8. Non tam ut pro me dicerem. Antiquitas impressi & Pall. omnes dixerim. forte abijcenda ea dictio, & adhuc illud ut. nam dixerim est à conjectura Ferrarii.

utilitas republica, sed cum ipse, tam timore moderati? Quod si quis de contentione principatus laborat, qua nulla esse debet: stultissimè facit, si vitis cum virtute contendit. ut enim cursu cursus, sic in viris fortibus, virtus virtute superatur. Tu, si ego de republica optimè sentiam; ut me vincas, ipse pessimè senties? aut, si ad me bonorum concursus fieri videbis, ad te improbos invitabis? nollem, primum reipublice causa; deinde etiam dignitatis tuae. Sed, si principatus ageretur, quem numquam expetivi, quid tandem mihi esset optatius? ego enim malis sententiis vinci non possum, bonis forsitan possum, & libenter. Hac populum Romanum videre, animadvertere, iudicare, quidam molestè ferunt, poteratne fieri, ut non perinde homines quoque, ut quisque mereretur, iudicaret? ut enim de universo senatu populus Romanus verissimè iudicat, nullis reipublice temporibus hunc ordinem firmiorem, atque fortiorem fuisse: sic de unoquoque nostrum, & maximè qui hoc loco sententias dicimus, si sciscitantur omnes, avertantur, quid quisque senserit, ita de unoquoque, ut quemque meritum arbitrantur, existimant. Memoria tenent, me ante diem xiiii. Kalendas Januarias principem revocandæ libertatis fuisse: me ex Kalendis Januariis ad hanc horam invigilasse reip. meam domum, meaque aureis, dies, nocteis, omnium præceptis, monitisque *patuisse*: meis litteris, meis nuntiis, meis cohortationibus omnes, qui ubique essent, ad patriæ præsidium excitatos: meis sententiis à Kalendis Jan. numquam legatos ad Antonium: semper illum hostem, semper hoc bellum: ut ego, qui omni tempore veræ pacis auctor fuissem, huic essem nomini pestiferæ pacis inimicus. Idem Venidium, cum alii tribunum plebis voluissent; non ego semper hostem? has in sententias meas si consules designati discessionem facere voluissent, omnibus istis latronibus *auctoritate ipsa* senatus jam pridem de manibus arma audivissent. Sed, quod tum non licuit, patres conscripti, id hoc tempore non solum licet, verum etiam necesse est, eos, qui re sunt hostes, verbis notari, sententiis nostris hostes iudicari. Antea cum hostem, aut bellum nominassem; semel, & sapius sententiam meam de numero sententiarum sustulerunt. quod in hac causa fieri non potest, ex litteris enim C. Pansa, A. Hirtii consulum, C. Cæsaris prætoris, de honore diis immortalibus habendo sententias diximus. Supplicationem modò qui decrevit, idem imprudens hostes iudicavit, numquam enim in civili bello supplicatio decreta est: decretam dico?ne victoris quidem litteris postulata est. Civile bellum consul Sulla gessit: legionibus in urbem adductis, quos voluit, expulit: quos poruit, occidit: supplicationis mentio nulla. Grave bellum Octavianum inlecutum est: supplicatio Cinnae nulla victoris. Cinnae victoriam imperator ultus est Sulla: nulla supplicatio decreta à senatu. Ad te ipsum, P. Servili, num misit ulla collega litteras de illa calamitosa pugna Pharsalica? num te de supplicatione voluit referre? profectò noluit. At misit postea de Alexandria, de Pharnace. Pharsalica verò pugnae triumphum quidem egit, eos enim civis pugna illa sustulerat, quibus & non modò victoribus, sed etiam *in viis*, & incolomis, & florens civitas esse posset. Quod idem contigerat superioribus bellis civilibus. Nam mihi consuli supplicatio, nullis armis sumis, non ob cædem hostium, sed ob conservationem civium, novo & inaudito genere, decreta est. Quamobrem aut supplicatio ob reipublicam pulcherrimè gestam postulantis vestris imperatoribus neganda est, quod præter Gabinium contigit nemini: aut, supplicatione decernenda, hostes eos, de quibus decerni-

ris, iudicatis necesse est. Quod ergo ille re, id ego etiam verbo; cum imperatores eos appello, hoc ipso nomine eos, qui jam devicti sunt, & eos, qui superant, hostes iudico, cum victores appello imperatores. Quomodo enim potius Pansa appellem? etsi habet honoris amplissimi nomen, quo Hirtium? est ille quidem consul: sed alterum nomen, *beneficii* est populi Romani, alterum virtutis, atque victoriæ. Quid? Cæsarem, deorum beneficio reipublice procreatum, dubitemne appellare imperatorem? qui primus Antonii iramancem, & frædam crudelitatem, non solum à jugulis nostris, sed etiam à membris, & visceribus averit. Unius autem diei quot, & quantæ virtutes, dii immortales, fuerunt? Princeps enim omnium Pansa prolixi facienti, & cum Antonio confligendi fuit, dignus imperator legione Martia, digna legio imperatore, cuius si acerrimum impetum cohibere Pansa potuisset, uno prælio confecta res esset. Sed cum libertatis avida legio effrenatius inciem hostium irrupisset, ipseque in primis Pansa pugnaret, duobus periculosis vulneribus acceptis, sublatu è prælio, reipublice vitam servavit. Ego verò hunc non solum imperatorem, sed etiam clarissimum imperatorem iudico, qui cum aut morte, aut victoria se satis facturum reipublice spondidisset: alterum fecit, alterius dii immortales omen avertant. Quid dicam de Hirtio? qui, re audita, è castris duas legiones eduxit incredibili studio, atque virtute, quæ tam illam, quæ, relicto Antonio, se olim cum Martia legione conjunxit, & septimam, quæ constituta ex veteranis, docuit illo prælio, militibus iis, qui Cæsaris beneficia servassent senatus, populique Romani carum nomen esse. his viginti cohortibus, nullo equitatu, Hirtius ipse, *aquilam* quartæ legionis cum inferret, 3 quia nullius pulchriorem speciem imperatoris accepimus, cum tribus Antonii legionibus, equitatuque conflixit, hostesque nefarios, huic Jovi maximo, ceterisque deorum immortalium templis, urbis testis, libertati populi Romani, nostræ vitæ, sanguinique imminentes, prostravit, fudit, occidit; ut cum admodum paucis, nocte tectus, metu perterritus, princeps latronum, duxque fugerit. O solem ipsum beatissimum, qui antequam se abderet, stratis cada veribus paricidarum, cum paucis fugientem vidit Antonium! An verò quisquam dubitabit appellare Cæsarem imperatorem? etas eius certè ab hac sententia neminem deterrebit, quandoquidem *virtute superavit atatem*. Ac mihi semper eo majora beneficia C. Cæsaris visa sunt, quò minus erant ab ætate illa postulanda. cui cum imperium dabamus, eodem tempore etiam spem nominis eius deserabamus, quod, cum est secutus auctoritatem nostri decreti, rebus gestis suis comproba vit. Hic ergo adolescens maximi animi, ut verissimè scribit Hirtius, castra multarum legionum paucis cohortibus tutatus est, secundumque prælium fecit: ita trium imperatorum populi Rom. virtute, consilio, felicitate, uno die locis pluribus reipublica est conservata. Decerno igitur eorum trium nomine quinquaginta dierum *supplicationem* quas ut honorificentissimis verbis consequi poterò, complectar ipsa sententia. Est autem fidei, pietatisque nostræ, declarare fortissimis militibus, quàm memores simus, quamque grati. Quamobrem promissâ nostrâ, atque ea, quæ legionibus, bello confecto, tributuros nos spondimus, hodie non senatusconsulto renovanda censeo. æquum est enim, militum, talium præsertim, honorem conjungi. Atque utinam, P. C. civibus omnibus solvere nobis præmia liceat, quamquam nos ea, quæ promissimus, studiosè cumulata reddemus. sed id quidem restat, ut sero victoribus, quibus senatus fides præstatur, quam quidem cum difficillimo reipublice

1. Non modò victoribus, sed etiam *in viis*. J. Maur. non modò *in viis*, sed etiam *in viis*; quomodo & Pal. sec. quod verissimum quidem putat Guelmuis. at ego non video, qua tunc ratione constet sententia.
2. Quia nullius pulchriorem, & a. J. Sic Maur. & Pall. omnes item restò

est. Ferrar. auctor fuit cur recentiores ead. receperint conjecturam ipsius, qua, minus rectè ideo invaluit, *Aquilam ipsa Hirtius*, quod eo ipse Imp. fuit *speciosissimus*. Veritissima editio fiat pro nobis, sequentes habent, quam nullius pulchriorem *speciem imperatoris accepimus* satis rotundè.

republica tempore secuti sunt, eos numquam oportebit consilii sui poenitere. Sed facile est bene agere cum iis, à quibus etiam tacentibus flagitari videmur. illud admirabilis, & majus, maximeque proprium senatus sapientis est, grata eorum virtutem *memoria prosequi*, qui pro patria vitam profuderunt. Quorum de honore utinam mihi plura in mentem venirent: duo certe non prateribo, quæ maximè occurrunt: quorum alterum pertinet ad virorum fortissimorum gloriam sempiternam: alterum ad leniendum moerorem, & luctum proximorum. Placet igitur mihi, P. C. legionis Martie militibus, & eis, qui unà pugnantibus occiderunt, monumentum fieri quàm amplissimum. magna, atque incredibilia sunt in republicam hujus merita legionis. hæc se prima latrocinio abrupit Antonii: hæc tenuit Albam; hæc se ad Casarem contulit: hæc imitata quarta legio parem virtutis gloriam consecuta est. Quarta victrix desiderat neminem: ex Martia nonnulli in ipsa victoria conciderunt, ó fortunata mors, quæ naturæ debita, *pro patria* est potissimum reddita. Vos verò patriæ natos iudico, quorum etiam nomen à Marte est: ut idem deus urbem hanc gentibus, vos huic urbi genuisse videatur. In *EVGA* foeda mors est: in victoria gloriosa. etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemque *pugnari* solet. Illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pænas patriæ iudicium luent: vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. Brevis à natura nobis vita data est: at memoria bene redditæ vitæ, sempiterna. quæ si non esset longior, quam hæc vita, quis esset tam amens, qui maximis laboribus, & periculis ad summam laudem, gloriamque contenderet? Actum igitur præclare vobiscum, fortissimi dum vixistis, nunc verò etiam sanctissimi milites, quòd vestra virtus nec oblivione eorum, qui nunc sunt, nec reticentia posterorum insepulta esse poterit, cum vobis immortale monumentum suis præne manibus senatus, populique Romanus existimaverit. Multi sæpe exercitus Punicis, Gallicis, Italicis bellis, elati, & magni fuerunt: nec tamen ullis *relo genus* honoris tributum est. Atque utinam majora possemus, quando quidem à vobis maxima accepimus! Vos ab urbe furem Antonium avertistis: vos redire molientem repulistis. Erit igitur exstructa moles opere magnifico, in cæcisque litteræ, divinæ virtutis testes sempiternæ: numquam de vobis, eorum, qui aut videbunt vestrum monumentum, aut audient, gratissimus sermo conticelet. ita pro mortali conditione vitæ immortalitatem estis consecuti. Sed quoniam, patres conscripti, gloriæ minus optinis, & fortissimis civibus monumenti honore persolvitur, consolemur eorum proximis, quibus optima est hæc quidem consolatio: parentibus, quòd tanta reip. *prestita* generaverit: liberis, quòd habebunt domestica exempla virtutis, conjugibus, quòd iis viris carebunt, quos laudare, quàm lugere præstabit: fratribus, quòd in se, ut corporum, sic virtutum similitudinem esse confident. Atque utinam his omnibus abstergere fietum sententiis nostris, consultiſque possemus, vel à liqua talis his adhiberi publice posset oratio, qua deponerent moerorem, atque luctum, gauderentque potius, cum multa, & varia impenderent hominibus genera mortis, id genus, quòd esset pulcherrimum, suis obtingeret, eosque nec inhumanos esse, nec desertos: (quod tamen ipsum *pro patria* non miserandum putatur) nec di-

speris bustis humili sepultura crematos, sed contextos publicis operibus, atque muneribus, eaq; exstructione, quæ sit ad memoriam æternitatis ara virtutis. Quamobrem maximam quidem solatium erit propinquorum, eodem monumento declarari & virtutem suorum, & pietatem, & senatus fidem, & crudelissimi memoriam belli: in quo, nisi tanta militum virtus existisset, patricio M. Antonii nomen populi Rom. occidisset. Atque etiam cenſeo, P. C. quæ præmia militibus promisimus nos, rep. recuperata, tributuros, ea vivis, victoribusque cumulate, cum tempus venerit, persolvenda: qui autem ex iis, quibus illa promissa sunt, pro patria occiderunt, eorum *parentibus*, liberis, conjugibus, fratribus, eadem tribuenda cenſeo. Sed, ut aliquando sententia complectar, ita cenſeo: CVM C. Panſa, eos. imper. initium cum hostibus configendi fecerit, quo prælio legio Martia admirabili, incredibilique virtute, libertatem populi Rom. defenderit, quod idem legiones tironum fecerint: ipſoque C. Panſa, eos. imper. cum inter media hostium tela verſaretur, vulnera accepit: cumque A. Hirtius, eos. imper. prælio audito, & cognito, fortissimo, præstantissimoque animo exercitum castris eduxerit, impetumque in M. Antonium, exercitumque hostium fecerit, eisque copias occisione occiderit, suo exercitu, ita incolumi, ut ne *unum* quidem militem desideraverit: cumque C. Cæſar, imper. consilia, diligentiaque sua castra feliciter defenderit, copiasque hostium, quæ ad castra accesserant, proſtigarit, occiderit: ob eas res senatum existimare, & iudicare, eorum trium imperatorum virtute, imperio, consilio, gravitate, constantia, magnitudine animi, felicitate, populum Rom. sædissima, crudelissimaque servitute liberatum, cumque temp. urbem, templa deorum immortalium, bona, fortunaque omnium, liberofque conservant dimicatione, & periculo vitæ suæ, uti ob eas res bene, fortiter, feliciterque gestas, C. Panſa, A. Hirtius, imperatores, alter, ambove; 3 aut si aberunt, M. Cornutus, prætor urbanus, supplicationes per dies quinquaginta ad omnia pulvinaria constituit: cumque virtus legionum digna clarissimis imperatoribus existiterit, senatum, quæ sit antea pollicitus legionibus, exercitibusque nostris, ea summo studio, 4 rep. recuperata, *persolaturum*: cumque legio Martia princeps cum hostibus conflixerit, atque ita cum maiore numero hostium contenderit, ut plurimos cæderent, caperent nonnullos: cumque sine ulla retractione pro patria vitam profuderint: cumque simili virtute reliquarum legionum milites pro salute & libertate populi Rom. mortem oppetiverint: senatui placere, ut C. Panſa, A. Hirtius, consules, imperatores, alter ambove, si his videatur, iis, qui sanguinem pro vita, libertate, fortunisque populi Rom. pro urbe, templisque deorum immortalium profudissent, *monumentum* quàm amplissimum locandum, 5 faciendum curent: quæ stiores urb. ad eam rem pecuniam 6 dare, attribuire solvere iubeant, ut exſtet ad memoriam posteritatis sempiternam, ad scelus crudelissimorum hostium, militumque divinam virtutem: utque, quæ *premia* senatus militibus antè constituit, ea solvantur eorum, qui hoc bello pro patria occiderunt, parentibus, liberis, conjugibus, fratribus. 7 eaque fratribus tribuantur, quæ militibus ipsis tribui oporteret, si illi vixissent, qui morte vicerunt.

TV 3

C. CRISPE

1. *Evga à natura vobis.* Sic Pal. sec. habetque illud *vobis* etiam tert. at à natura quatuor Ferrariani, vulgata, *Evga autem vobis*, &c.
2. *Nec reticentia posterorum insepulta esse poterit.* Sic Pal. sec. *sepulta* quod & in uno Ferrar. qui cur id rejiciat, petatur ex notis ipsius. nam ab eo recedit in suspitionibus meis, arbitratu insepultum ventu ab insepultum, atque intendere; nedom præ se forte contrarium.
3. *Aut si aberunt.* Sic Pal. pr. sec. quart. Maur. perspicue verum al. habetque editio vocis *abierunt*, vulgo *abierunt*.
4. *Republ. recuperata.* Postiores edd. *liberata*, sed alterum restat in

missi nostris, servatque Victoriana.

5. *Faciendum erant quæstiones urbi, ad eam.* Est à certissima conjectura Ferrar. prius extensi & missi, *faciendumque, utrum ad eam.*

6. *Dare attribuitur.* Sic quoque Pal. & Ferrar. non *contribuit*.
7. *Raque fratribus.* Sic. Totum istum, aut à glossa est, aut late sub eo mos mihi incognitus, quo videlicet fratres succederent, in locum, in ordinem, in stipendium germani defuncti. Pal. sec. ze Maur. legunt, *hic fratribus* &c. pr. tert. quart. præferunt tantum, eaque tribuantur.